

Правапіс прыслоўяў праз дэфіс

Урок беларускай мовы ў 7 класе

Т. В. Велясевіч,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
Бярозаўскай базавай школы імя А. М. Застаўнага

Мэты:

- дапамагчы вучням засвоіць правіла напісання дэфіса ў прыслоўях;
- удасканаліваць уменні пазнаваць прыслоўі ў тэкстах, адрозніваць іх ад іншых часцін мовы; вызначаць спосаб утварэння, графічна абазначаць сродкі ўтварэння, дарэчна і правільна ўжываць у вусным і пісьмовым маўленні;
- фарміраваць у вучняў пачуццё нацыянальнай годнасці.

Тып: урок вывучэння новага матэрыялу

Абсталяванне: камп'ютар, вучэбны дапаможнік для 7 класа, ліст адказу для гульні “Так ці не”, пазлы, карткі для рэфлексіі

Эпіграф:

Вучаць у школе замежныя мовы,
Кожная мова гучыць адмыслова.
Вы паглядзіце – у краіне любой
Ёсць да айчыннага слова любоў.
Шчыра гаворыць француз па-французску,
Рускі прасветлена мовіць па-руску.
Піша ад сэрца па-польску паляк.
Як мы да роднае ставімся? Як?
О, загучы, як Радзімы аснова,
Ты, беларуская слынная мова!

Ход урока

1. Арганізацыйна-матывацыйны этап

1. Уступнае слова настаўніка

Здагадайцеся, пра што ідзе размова: яна доўжыцца хвілінку, а ў памяці застаецца назаўсёды. Ніхто не багаты настолькі, каб абысціся без яе. Калі яна на твары чалавека – значыць ён шчаслівы і паспяховы ва ўсім. Здагадаліся? Сапраўды, гэта – усмешка.

Усмешка. Дзіўная і вельмі прыгожая. Я ўсміхнулася вам. Вы ўсміхніцеся мне і адзін аднаму. Падумайце, як хораша, што мы сёння ўсе разам. Мы спакойныя, добрыя, ласкавыя, ветлівыя. Мы ўсе здаровыя. Глыбока ўдыхніце і выдыхніце. Выдыхніце ўчарашнюю крыўду, злосць, турботы. Забудзьцеся на іх. Удыхайце ў сябе свежасць раніцы вясновай, цеплыню сонечных праменьчыкаў, чысціню рэк. Я жадаю вам добрага настрою, беражлівых адносін да сябе, да сваіх бацькоў, да настаўнікаў, адзін да аднаго. Жадаю поспехаў на ўроку, выдатных адзнак.

2.Зварот да эпіграфа

Вучаць у школе замежныя мовы,
Кожная мова гучыць адмыслова.
Вы паглядзіце – у краіне любой
Ёсць да айчыннага слова любоў.
Шчыра гаворыць француз па-французску,
Рускі прасветлена мовіць па-руску.
Піша ад сэрца па-польску паляк.
Як мы да роднае ставімся? Як?
О, загучы, як Радзімы аснова,
Ты, беларуская слынная мова!

На зямным шары больш за 3000 моў. І наша родная мова з'яўляецца найвялікшым нацыянальным скарбам. І гэты скарб ніхто і ніколі адабраць не здолее. Лёс роднай мовы залежыць ад нас. Але каб добра ёю валодаць, спачатку трэба яе вывучыць. І таму сённяшняя наша сустрэча накіравана на далейшае паглыбленне ведаў па беларускай мове, у прыватнасці на паглыбленне ведаў пра прыслоўе.

2. Актуалізацыя ведаў вучняў

Гульня “Так ці не”

1. Прыслоўе – гэта самастойная часціна мовы.
2. Прыслоўе абазначае колькасць прадметаў.
3. Прыслоўе не змяняецца – не скланяецца і не спрагаецца.
4. Прыслоўі ў залежнасці ад значэння падзяляюцца на азначальныя і акалічнасныя.
5. Прыслоўі маюць 4 ступені параўнання.
6. У сказе прыслоўі з'яўляюцца акалічнасцю.
7. Формы ступеней параўнання маюць толькі прыслоўі, што заканчваюцца на суфікс –а, утвораныя ад якасных прыметнікаў.
8. Пры дапамозе слоў **найбольш**, **найменш** утвараецца састаўная форма вышэйшай ступені параўнання.
9. Часціца **не** з прыслоўямі можа пісацца і разам, і асобна.
10. Прыслоўі ўтвараюцца толькі прыставачным і постфіксальным спосабам.

Ключ:

1. +	6. +
2. –	7. +
3. +	8. –
4. +	9. +
5. –	10. –

3. Мэтавызначэнне

Настаўнік паведамляе тэму ўрока, а вучням прапаноўваецца па апорных словах на слайдзе сфармуляваць мэты ўрока.

- 1) ведаць ...;
- 2) умець ... .

Правільна, у канцы ўрока вы будзеце ведаць, калі прыслоўі пішуцца праз дэфіс, умець прымяняць гэтае правіла на практыцы і правільна ўжываць такія прыслоўі ў сваім маўленні.

4. Вывучэнне новага матэрыялу

а) Тлумачэнне настаўніка

1. Паўтарэнне аднолькавых, блізкіх або антанімічных слоў: *ціха-ціха, раз-пораз, сюды-туды*; але: *дзень у дзень, час ад часу, дзень пры дні*

2. $\overline{\text{Абы}}$ -ці $\overline{\text{-небудзь}}$: *абы-як, куды-небудзь*

3. $\overline{\text{Па}}$ -:

а) на -ому, -аму, -яму, -му: *па-новаму, па-мойму*

б) на -цку, -ску, -ы, -і: *па-брацку, па-чалавечы, па-беларуску*

в) ад парадкавых лічэбнікаў: *па-першае, па-трэцяе*

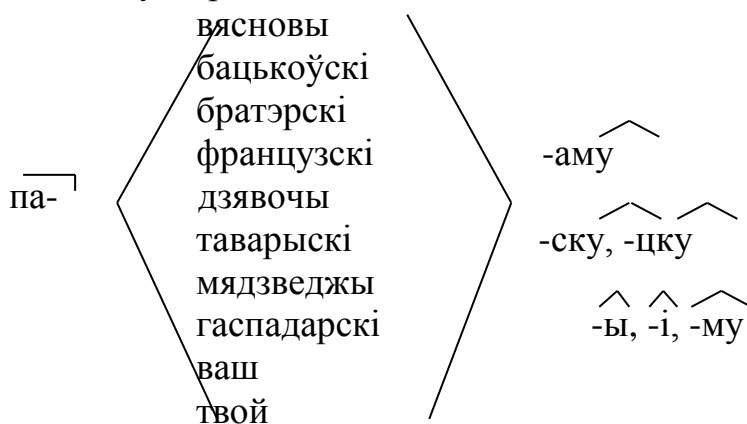
б) Вучні самастойна чытаюць правіла і знаходзяць інфармацыю, якую не паведаміў настаўнік

5. Замацаванне вывучанага

Пр.208 (вусна па ланцужку)

“Знайдзі пару”

Да прапанаваных слоў запішыце аднакаранёвыя прыслоўі, у якіх выкарыстаны паказаныя сродкі словаўтварэння.

Атрыманыя словы: *па-вясноваму, па-бацькоўску, па-братэрску, па-французску, па-дзявочы, па-таварыску, па-мядзведжы, па-гаспадарску, па-вашаму, па-твойму.*

- На які пункт правіла было заданне?

Фізкультхвілінка

Кожную раніцу, *выцягнуўшыся* ва ўвесь рост, успомніце:

Я – чалавек. Гатовы *стаць побач ці наперадзе*. *Працягнуць* руку дапамогі. Лёгка *нахіліцца* да малога ці слабага. *Павярнуцца* да тых, хто адстаў. *Дацягнуцца* да мары. *Апусціцца і падняцца* пасля няўдачы. Глыбока *ўздыхнуць* аб тым, што не збылося, і *ўсміхнуцца* таму, што абавязкова збудзецца.

Прагляд **буктрэйлера** “Ніколі не забудзем” (на кнігу Якуба Коласа) **Буктрэйлер** (англ. **Booktrailer**) - гэта кароткі відэаролік, які распавядае ў адвольнай мастацкай форме аб якой-небудзь кнізе.

Праца з падручнікам

- Прачытайце водзыў Якуба Коласа на кнігу “Ніколі не забудзем”.
- А ці ведаеце вы, аб чым гэта кніга?
- З якой мэтай у тэксце ўжыты прыслоўі *на-першае*, *на-другое*, *на-трэцяе*?
- Запішыце па памяці гэтыя прыслоўі ў сшыткі і дапоўніце двума прыкладамі.
- На які пункт правіла было заданне?

“Складзі пазл”

ПА

ЛЕТНЯМУ

—

ВЫСОКА

ВЫСОКА

—

КАЛІ

НЕБУДЗЬ

—

ЯК

ЖА

КУДЫ

СЬЦІ

Атрыманья словы:

- па-брацку, ледзь-ледзь, абы-дзе, па-воўчы, куды ж.
- па-дзіцячы, раз-пораз, абы-куды, дзесьці, калі ж.
- па-летняму, высока-высока, калі-небудзь, як жа, кудысьці.
- На які пункт правіла было заданне?

6. Слоўнікава-арфаграфічная хвіліна

Аквары_м, кло_н, ба_л, ра_нд, ва_ніверсітэце, ток-шо_, стра_с, _льяна.
(*Акварыум, клоўн, баул, раўнд, ва ўніверсітэце, ток-шоу, страус, Ульяна*)

Падрыхтаваны вучань расказвае пра **помнік літары Ў**.

Помнік літары Ў быў устаноўлены 7 верасня 2003 года ў Полацку. Ён зроблены ў выглядзе стэлы, на яе гранях размешчаны рэльефныя выявы літары.

Помнік можа служыць сонечным гадзіннікам. Пры яго адкрыці, што адбывалася падчас святкавання Дня беларускага пісьменства, гаварылася пра ўнікальнасць літары ў (у нескладовае), сцвярджалася, што такой літары няма ў алфавітах свету, распавядалася пра непаўторную меладычнасць і мяккасць гука, пазначанага ёй. Менавіта за гэта яна і была ўганаравана помнікам.

7. Падагульненне

а) Выкананне тэставых заданняў.

Варыянт 1

1. Якія прыслоўі пішуцца праз дэфіс? Выберыце правільны адказ.

- а) прыслоўі з прыстаўкай абы-;
- б) прыслоўі з часціцай бы (б), жа (ж);
- в) прыслоўі з прыстаўкай па- і суфіксамі -ому, -аму, -яму, -йму, -ску, -цку, -ы;
- г) прыслоўі з постфіксам -сьці;
- д) складаныя прыслоўі, дзе паўтараюцца аднолькавыя, блізкія або антанімічныя словы;
- е) прыслоўі з прыстаўкай па-, утвораныя ад парадкавых лічэбнікаў.

2. Выберыце правільны адказ.

Прыслоўі з суфіксам -сьці пішуцца заўсёды...

- а) разам;   б) праз дэфіс;   в) асобна

3. Адзначце прыслоўі, якія пішуцца праз дэфіс

- а) дзе (небудзь)   в) здаўна (ж)
- б) (па) першае   г) калі (сьці)

4. Адзначце прыслоўі, якія пішуцца асобна

- а) (перш) наперш   в) шкада (ж)
- б) (па) летняму   г) даўно (б)

5. Выберыце правільны адказ.

Прыслоўі з постфіксам -небудзь пішуцца заўсёды...

- а) разам;   б) праз дэфіс;   в) асобна

Варыянт 2

1. Якія прыслоўі пішуцца праз дэфіс? Выберыце правільны адказ.

- а) прыслоўі з постфіксам -сьці;
- б) прыслоўі з прыстаўкай па- і суфіксамі -ому, -аму, -яму, -йму, -ску, -цку, -ы;
- в) прыслоўі з прыстаўкай –абы;
- г) прыслоўі з постфіксам -небудзь;
- д) складаныя прыслоўі, дзе паўтараюцца аднолькавыя, блізкія або антанімічныя словы;
- е) прыслоўі з прыстаўкай па-, утвораныя ад парадкавых лічэбнікаў.

2. Выберыце правільны адказ.

Прыслоўі з часціцай бы (б), жа (ж) пішуцца заўсёды...

- а) разам;   б) праз дэфіс;   в) асобна

3. Адзначце прыслоўі, якія пішуцца праз дэфіс

- а) куды(сьці)   в) (па)беларуску
- б) (па) другое   г) (калі)нікалі

4. Адзначце прыслоўі, якія пішуцца разам

- а) чаму (сьці)   в) (па) першае
- б) (па) свойму   г) даўно (ж)

5. Выберыце правільны адказ.

Прыслоўі з постфіксам -сьці пішуцца заўсёды...

- а) разам;   б) праз дэфіс;   в) асобна

Ключ:

Варыянт 1

1. а), в), д), е) 2. а) 3. а), б) 4. в), г) 5. б)

Варыянт 2

1. б), в), г), д), е) 2. в) 3. б), в), г) 4. а), 5. а)

б) Зварот да эпіграфа.

- Як вы думаеце, чаму эпіграфам да сённяшняга ўрока я выбрала гэтае выказванне пра беларускую мову?

- Знайдзіце словы, якія адпавядаюць тэме нашага ўрока.

8. Рэфлексія

Па заканчэнні ўрока вучні прымацоўваюць на дрэве лісточкі, кветкі і плады.

Плады – справа прайшла з карысцю, плённа.

Кветка – даволі нядрэнна.

Зялёны лісток – дарма праведзены ўрок.

9. Дамашняе заданне

§ 28, практ. 220

Фізкультхвілінка

Устаньце, беларусы, усміхніцеся,
Зямлі нашай пакланіцеся
За шчаслівы дзень учарашні.
Усе да сонца падцягніцеся,
Улева, управа нахіліцеся,
Вераценцам пакруціцеся.
Раз прысядзьце, два прысядзьце
І на месца ціха сядзьце.

Запоўніць табліцу “Утварыце прыслоўе”

Свістаць, як салавей	па-салаўінаму
Смяяцца, як дзіця	па-дзіцячы
Змагацца, як герой	па-геройску
Клапаціцца, як бацька	па-бацькоўску
Выць, як воўк	па-воўчы
Хай будзе, як вы казалі	па-вашаму
Гаварыць на беларускай мове	па-беларуску
Прыбрацца, як у свята	па-святочнаму